

non necessario sequitur visio clara, etiamsi ab intellectu auferatur omnis cognitio Dei per medium. Nam ex hac negatione, quam ille vocat ablationem impediendi, non sequitur positiva visio per solam præsentiam per essentiam. Et si contrarium sensit, valde erravit, ut satis ex dictis constat. Si autem loquatur de præsentia in actu secundo, hæc non fit sine infusione visionis supernaturalis. Unde ad summum sentire potuit hanc infundere Deum, sine cooperatione intellectus et ideo non esse necessarium lumen, nec speciem. Nunquam ergo dicit intellectum posse videre sine nova mutatione in eo facta, nec posse naturaliter efficere visionem, sed natura sua esse aptum ad recipiendam illam et ex hac parte non requirere prævia mutationem positivam, sed solam ablationem impedimentorum, Deum autem per sese posse facere se præsentem, quia hoc non implicat (ait) et Deus potest naturalem modum agendi mutare. Sentit ergo fieri per actionem solius Dei et ita non differt ejus opinio ab aliorum sententia, qui dicunt, visionem non fieri ab intellectu. Quod tamen ipse non probat, nec probabile profecto est. Argumenta autem, quæ Durandus adducit, ut probet, non dari lumen gloriæ per modum principii et actus primi, nullius momenti sunt, eisque in discursu hujus capite obiter, ac sufficienter satis factum est.

CAPUT XVI.

AN DE ABSOLUTA POTENTIA POSSIT VIDERI DEUS SINE LUMINE GLORIÆ.

1. *Prima opinio.*—Hæc quæstio breviter hoc loco tractanda, ne ad defendendam saniolem doctrinam præcedenti capite declarantam, putetur necessaria opinio eorum, qui dixerunt, esse adeo necessarium lumen gloriæ, ut etiam de potentia absoluta non possit intellectus elevari ad videndum Deum sine tali lumine. Quod docuit Cajetanus, 1 p., q. 12, art. 5. Ferrarius 3, contra Gentes, c. 54. Sotus, dicta q. 2, art. 4. Fundamentum eorum fuisse videtur, quia non potest aliquis videre Deum, nisi ipse efficiat visionem beatam, non potest autem efficere ipse, nisi recipiat principium agendi, quod est lumen gloriæ: vel quamvis demus sine illo posse aliquo modo efficere, ad summum illud esset instrumentaliter; ille autem modus agendi non satis est ad actum vitalem, de cujus ratione est, ut procedat a principio formali intrinseco et proportionato.

2. *Rejicitur fundamentum.*—Sed hoc fundamentum ex hactenus tractatis constat esse inefficax, quia ostensum est, etiam nunc de facto lumen gloriæ non esse totale principium efficiendi visionem beatam. Item constat, visionem illam non habere, quod sit actus vitalis ex concursu luminis, sed ex influxu ipsius animæ et intellectus. Denique etiam est ostensum, hunc influxum, prout est ab intellectu, etiam nunc de facto esse supra vires naturales ejus, atque adeo esse ab illo, ut a vitali instrumento elevato divina virtute, ac modo illo accommodato, idque satis esse ad rationem actus vitalis.

3. *Secunda opinio.*—Secunda ergo sententia distinguit de lumine gloriæ, vel per modum habitus permanentis, vel per modum dispositionis transeuntis, dicitque, ad efficiendam visionem omnino necessariam esse aliquam qualitatem, quæ sit per modum actus primi distincti a visione, et secundum potentiam ordinariam illam qualitatem debere esse lumen gloriæ permanens per modum habitus: de potentia vero absoluta sufficere vel permanentem, vel transeuntem qualitatem, alterutram vero istarum necessariam esse. Hæc videtur esse opinio Capreoli 4, d. 49, q. 4, ad 3 et 4, contra secundam conclusionem, et citat D. Thomam 22, q. 175, art. 7, ad 2, q. 2, de Veritate, art. 2 et q. 13, art. 2.

4. *Impugnatur.*—Sed hæc sententia vel coincidit cum præcedenti, vel est improbabiliior illa. Nam illa distinctio qualitatis permanentis, vel transeuntis, sicut datur de lumine, ita potest dari de visione, nam etiam hæc potest esse permanens, ut est in beatis et transiens, ut multi censent fuisse in D. Paulo. Si ergo sit sermo de visione permanente, qualis est beatifica, non potest ad illam requiri lumen, quin illud debeat esse permanens, quia idem lumen requiritur ad conservandam et efficiendam visionem. Si autem sit sermo de visione transeunte, ad illam sufficit lumen etiam transiens, nec potest requiri lumen permanens, etiam de potentia ordinaria. Rursus sicut visio durans multum, vel parum, non differt specie, ita etiam illa duo lumina non possunt specie distingui, si consequenter loquamur. Quia in hoc præcise distinguuntur, quod alterum permanentem, alterum transeuntem datur, nam in aliis omnibus conveniunt, nimirum in objecto et in actu et in modo attingendi Deum, illa vero differentia non magis est intrinseca et essentialis in lumine, quam in visione et ratio utriusque est, quia non oritur ex intrin-

seca natura talis luminis, nam illud, quod ad breve tempus datur, solum per voluntatem extrinseci agentis hoc habet, nam sicut durat per diem, posset durare per totam æternitatem, quia de se incorruptibile est, non enim habet contrarium, nec causam aliquam, per cujus actionem expelli possit, nec etiam habet causam in se mutabilem, sed tantum libere agentem, quam etiam habet lumen permanens: est ergo illa differentia accidentaliter in lumine: sicut in visione ipsa. Ergo necesse est, ut hæc opinio coincidat cum priori, nam juxta illam ad visionem requiritur de potentia absoluta lumen tantum durans, quantum durat visio et non amplius, unde non potest habere aliud fundamentum.

5. *Vera opinio.*—Quapropter mihi probabilis est, lumen gloriæ non esse necessarium de potentia absoluta ad videndum Deum. Hanc sententiam tenet Paludanus 4, d. 49, qu. 1, art. 3, Argentina, quæst. 2, Major, quæst. 4 et moderni Thomistæ, nec D. Thomas aliud unquam significavit, sed locutus est de potentia ordinaria, seu secundum connaturalem modum agendi. Probaturque primo ex dictis, quia contraria sententia non habet fundamentum, quo vel probabiliter ostendat implicationem contradictionis. Secundo, quia ostendi, lumen solum requiri, ut suppleat efficientiam, quæ deest intellectui, sed hanc efficientiam potest Deus per se ipsum supplere, quia non est illa, quæ præcise requiritur ad actum vitæ et effectivæ quasi formalem ejus, nam hæc est illa, quæ est per intrinsecum conatum et attentionem intellectus, quæ semper manebit sive Deus per se ipsum, sive per lumen suppleat efficientiam, quæ deest intellectui. Ex qua ratione colligitur, necessarium esse vel lumen vel majus quoddam auxilium Dei, quod suppleat efficientiam luminis. Quod etiam docent Scotus, loco citato, imo Durandus cui solet contrarium sine causa tribui.

6. Tertio, id probari potest, quia de facto actus fidei et charitatis interdum fit ex speciali auxilio sine efficientia habitus, quod auxilium non est qualitas distincta ab ipsomet actu, sed est ipsamet actio specialiori modo a Deo procedens. Assumptum patet in actibus, quibus disponimur ad habitus recipiendos, juxta sententiam, quam nos sequimur et probabiliorum reputamus. Unde Sotus supra non potuit aliter solvere hoc argumentum, nisi negando, actum fidei et charitatis esse supernaturalem quoad substantiam, quod de visione affirmat, sed illud etiam est plane falsum, nec fere

est major ratio de charitate, quam de visione.

7. *Objectio.*—*Responsum.*—Dices. Si in via interdum fiunt hi actus sine concursu habituum, cur etiam quando primo infunditur lumen, non ita fiet visio in Patria? Respondetur, quia in via proceditur ab imperfecto ad perfectum et ideo homo, qui caret habitibus est capax dispositionis, ideoque præparari debet et disponi, ut obtineat habitus: non potest autem disponi per actum procedentem ab ipso habitu, quia talis dispositio omnino supponitur et ratione illius infunditur habitus. At vero in Patria, homo supponitur dispositus per gratiam et merita et a principio efficit illam visionem connaturali et perfecto modo, neque ad lumen recipiendum disponitur per visionem ipsam. Ex quo potest obiter sumi argumentum contra eos, qui dicunt primum actum, qui est dispositio ad habitum, procedere ab illo effective, sic enim dicere possent vel etiam deberent, visionem esse dispositionem ad lumen; licet ab illo procedat.

CAPUT XVII.

AN VISIO DEI SIT CONNATURALIS INTELLECTUI LUMINE GLORIÆ INFORMATO.

1. *Duplici modo dicitur actio naturalis.*—Quoniam ratio ponendi lumen gloriæ præcipue sumpta videtur ex connaturalitate actionis et modi operandi, ideo principium hoc amplius declarare necesse est, simulque aliam proprietatem illius visionis exponemus. Duobus enim modis dici potest actio naturalis. Uno modo, quatenus naturalis actio distinguitur a supernaturali: altero modo, quatenus distinguitur a libera et idem est, quod necessaria actio et de utroque sensu dicendum est breviter.

2. *Cajetani opinio.*—Circa priorem partem Thomistæ dissentiunt inter se, Cajetanus, 1 p., quæst. 12, art. 5, dicit intellectui illuminato non esse supernaturale, sed naturale videre Deum, atque idem fere docet Ferrarius 3, contra Gentes, cap. 54. Addit vero limitationem nimirum esse naturalem intellectui non simpliciter, sed quatenus informato lumine, sicut aquæ simpliciter non est naturale calefacere, tamen aquæ calidæ, ut informatæ calore, naturale est calefacere. Et ratio est, quia intellectus ut illuminatus jam habet principium connaturale illius actionis: nam lumen est principium connaturale visionis beatificæ. Confirmatur, nam præcipua ratio ponendi lu-

men est, ut actus sit connaturalis operanti.

3. *Vera assertio.* — Nihilominus Sotus in 4. d. 49., q. 2, art. 4. negat visionem esse dicendam naturalem etiam respectu beati habentis lumen gloriæ, quia illa visio in se et absolute est supernaturalis. Scotus etiam et Durandus citati, cap. 15., inconueniens reputant, quod illa visio sit naturalis intellectui, qualibet in eo supposita perfectione per modum actus primi, ipsi enim ex hoc principio impugnant lumen gloriæ, quia non potest intellectus cum lumine habere magis connaturalem ordinem ad visionem, quam secundum se. Sed licet in hoc faveant huic sententiæ, in alio favent priori, in eo scilicet, quod posito lumine existimant sequi, actum debere esse naturalem, licet hoc reputent inconueniens.

4. Verumtamen resolutio facilis est ex his, quæ diximus, et ideo breviter respondetur, aliud esse loqui de illa visione absolute et secundum se, aliud respectu seu comparative. Priori modo constat ex dictis, visionem illam esse absolute supernaturalem actum, sive fiat per lumen, sive non, quia est talis ex vi suæ substantiæ et naturæ, quam semper obtinet eandem. Item quia semper est talis, ut nulli substantiæ creatæ possit esse connaturalis et hoc est esse simpliciter et absolute supernaturalem. Posteriori autem modo potest illa visio comparari vel ad lumen, vel ad intellectum, vel ad totum compositum, scilicet intellectum informatum lumine, vel simpliciter ad hominem, vel angelum. Respectu luminis connaturalis est visio, ut patet ex dictis, et hoc probant fundamenta primæ sententiæ. Respectu vero intellectus semper est visio supernaturalis, etiam si in illo supponatur lumen et sive comparatio fiat ad intellectum ut principium agens, sive ut recipiens. Primum patet, quia dictum est, intellectum, etiam quando cum lumine concurrat, operari ultra naturalem virtutem, per potentiam obedientialem activam et instrumentum Dei, in quo differt hæc actio a calefactione procedente ab aqua calida, quia tota est a calore, ut principio connaturali. Secundo probatur ex parte principii passivi, nam (ut dictum est) visio fit et educitur de sola potentia obedientiali intellectus. At vero si comparatio fiat cum toto composito: vix potest simpliciter responderi, sed sub distinctione: nam illud compositum mixtum est, seu constans ex re naturali et supernaturali. Placeat tamen modus respondendi Cajetani, quod ratione luminis ille actus dicatur connaturalis, quia lumen est veluti ultima forma consti-

tuens intellectum in actu primo et ratione illius formæ debitum est, ipsi intellectui, ut elevetur ad modum agendi et recipiendi necessarium ad huiusmodi actum et ideo intellectui sic elevato simpliciter est connaturalis ille actus. Homini autem vel angelo simpliciter est dicendus supernaturalis, quia comparatur ad substantiam, cui absolute est supernaturalis, quia est supra omne debitum illius.

5. Circa posteriorem sensum, ille actus intellectus dicitur naturalis, qui non pendet a voluntate, vel quoad specificationem, vel quoad exercitium, sed naturaliter manet, positus principii ejus. Et quidem de specificatione nulla potest esse quaestio; nam cum ille actus sit clarus et evidens, non potest aliter esse quam sit, unde clarum est in illo esse necessitatem quoad specificationem. Tamen de necessitate quoad exercitium videtur esse posse aliqua ratio dubitandi. Quia intellectus natura sua pendet a voluntate in agendo, saltem quoad applicationem et exercitium, sed in illa visione nulla intercedit specialis ratio, ob quam hic naturalis ordo mutetur, ergo. Confirmatur, quia intellectus non concurrat ad illum actum per facultatem naturalem, ut naturalis est, ergo ex parte intellectus et naturæ ejus, non potest actus ille habere necessitatem: nec vero ex parte Dei, qui est principale agens elevans intellectum, quia Deus secundum se libere agit, et quando elevat causam secundam ad agendum, accommodat se naturæ ejus.

6. *Assertio D. Thomæ.* — Nihilominus dicendum est, illam visionem esse naturalem, id est, necessariam, etiam quoad exercitium. Sumitur ex D. Thomæ, 1 part., quaest. 10, artic. 5, ad 1, ubi ait illam visionem mensurari aeternitate participata, quia est immutabilis ab intrinseco. Quod ibi Cajetanus et omnes Thomistæ sequuntur, et in 1, 2, quaest. 5, art. 4. Nec dissentiunt alii theologi, qui communiter docent visionem illam mensurari vel aeternitate, vel ævo. Est etiam valde consentaneum illi visioni, ut beatitudo perfecta est, quia beatitudo perfecta debet esse immutabilis. Potestque a fortiori suaderi ex voluntate, quia charitate informata necessario amat Deum clare visum, ergo multo magis intellectus informatum lumine necessitatur ad videndum. Probatur consequentia, quia non minori impetu naturæ fertur intellectus in objectum et finem suum quam voluntas in suum, et alioqui intellectus non est potentia formaliter libera sicut voluntas.

7. Secundo sic potest declarari, quia intellectus in primo actu suo non pendet a volun-

tate, quia voluntas necessario supponit objectum cognitum et ideo primus actus intellectus semper est naturalis, vel per se, si talis actus ex natura sua et per se sit primus, vel ex accidenti, si tantum per accidens hic et nunc sit primus. At vero illa visio, per se et natura sua, est in suo ordine primus actus, et ideo cum primum elicitur, non potest pendere ab applicatione voluntatis, volentis videre DEUM, quia illa visio per se nihil supponit, quod excitet voluntatem ad huiusmodi actum; ergo signum est intellectum informatum lumine, ex se, esse determinatum ad talem actum, et ideo non pendere ex applicatione voluntatis. Exemplum item esse potest in angelo cognoscente se ipsum; nam quia ille actus, natura sua, est primus in illo ordine, est etiam quasi fundamentum omnium aliorum, imo etiam omnium actuum voluntatis angelicæ, et ideo est ab intrinseco necessarius et independens a voluntate angeli, ut est communior opinio in prima parte, quaest. 58. Ad eundem ergo modum comparatur visio Dei ad beatos seu ad gratiam perfecto modo operantem.

8. Unde etiam potest ultimo declarari, quia lumen intellectuale naturaliter determinatur ad suum primarium et connaturale objectum et maxime proprium, et ideo quilibet angelus naturaliter intuetur se et DEUS primario ac per se necessario videt se ipsum, lumen autem gloriæ habet pro objecto maxime connaturali, et primario essentiam Dei, naturaliter ergo determinatur ad visionem ejus, et in hoc assimilatur lumini divino per essentiam, cujus est altissima participatio. Ex quibus expedita est ratio dubitandi, quia neque omnis actus intellectus pendet ab applicatione voluntatis, neque necesse est ut Deus elevet intellectum ad hunc actum cum dependentia a voluntate, sed juxta exigentiam et naturam talis luminis, quod in hoc multum differt a lumine fidei, quod est obscurum et a pia affectione pendens.

CAPUT XVIII.

AN VISIO DEI SIT COGNITIO QUIDDITATIVA ET INTUITIVA DEI, HABEATQUE OMNES CONDITIONES PERFECTÆ SCIENTIÆ.

1. *Ratio dubitandi.* — Ratio dubitandi esse potest, quia quidditativa cognitio rei simplicissimæ est comprehensiva ejus, at visio Dei non potest esse comprehensiva illius, ut supra ostensum est, ergo nec quidditativa cognitio esse potest. Major declaratur, quia ut aliqua cogni-

tio quidditativa sit, debet totam essentiam rei manifestare usque ad ultimam quasi differentiam seu rationem constitutivam ejus, non potest autem amplius ad comprehensionem desiderari: maxime in Deo, qui nec causas habet, nec proprietates a sua essentia distinctas, ut ostensum est.

2. *Prima conclusio.* — Dicendum imprimis est cognitionem illam esse evidentem et claram ac certam ac proinde perfectam scientiam Dei. Conclusio est certa, nam visio illa opponitur obscuræ et ænigmaticæ cognitioni et dicitur esse facie ad faciem 1, Corinth. 13, ubi etiam habetur illud: *Tunc cognoscam sicut et cognitus sum*, et illud: *Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est*. Unde colligimus visionem illam excludere obscuritatem fidei, ac proinde esse claram et evidentem manifestationem Dei. Quod etiam satis declaravit Joannes, prima epistola, cap. 3, dicens: *Videbimus eum sicuti est*, nam verbum *videndi* cum aliis circumstantiis claram cognitionem dicit. Item est hoc necessarium, ut cognitio illa satiet appetitum hominis fidelis quærentis Deum: hoc autem præstat illa cognitio, juxta illud Psal. 16: *Satiabor cum apparuerit gloria tua*. Et ideo etiam dicitur visio illa excludere spem, ad Rom. 8. Ratio denique declaratur; quia illa cognitio non nititur aliquo medio extrinseco, neque auctoritate dicentis, neque probabili ratione; ergo fundatur in ipsa evidentia rei visæ in se, ut præ se fert nomen ipsum visionis. Probatur consequentia, quia impossibile est veritatem aliquam intelligibilem videri in se et sine medio, nisi aperte et clare. Adde, cognitionem illam, non solum esse evidentem, sed etiam evidentior omnino alia cognitione creata, etiam cognitione primorum principiorum, quod patet, tum ex perfectione principii, quia procedit a lumine perfectissimo et altioris ordinis, tum ex parte objecti, cujus veritas simplicissima est et in se maxime clara et una. Unde etiam fit cognitionem illam esse certissimam et summe infallibilem, quia omnis cognitio evidens est certa, et quo illa est evidentior aliis, eo est certior. Item ostendit veritatem summe necessariam, ergo generat assensum summe infallibilem.

3. *Dubium.* — Hic vero inquiri potest an sit certior fide, sed de hoc latius in proprio loco; dubitationem nunc breviter dico, quantum ad excludendam ex parte objecti, et periculum falsitatis esse illas cognitiones æquales, quia utraque fundatur in divina veritate, tamen quantum ad positivam perfectionem visio illa po-